

nosti posluchače předvídat obsah sdělení, a na délce a běžnosti použitých slov (znázorněno v tabulce na s. 86). Z teoretických i praktických hledisek je neméně důležitý vztah mezi řečí a sluchem. Tímto směrem jsou orientovány některé autorovy další výzkumy, spojené zejména s použitím Leeova efektu (mluvící osoba slyší v sluchátkách vlastní řeč se zpožděním jedné až dvou setin vteřiny).

Lingvistickou problematikou, zvláště pak kvantitativní lingvistikou, se zabývá jedna z kapitol v poslední třetině knihy (*Řeč a matematika*). Na materiálu frekvenčního slovníku² provedl autor statistická šetření, která souvisí s jeho výzkumem srozumitelnosti řeči. Byla vy počítána frekvence českých grafémů, entropie prvního řádu grafematického systému češtiny a v neposlední řadě vyčíslen poměr samohlásek a souhlásek ve skupinách slov s různou frekvencí. U nejčastějších slov je poměr zhruba 1:1, s klesající četností vzrůstá počet souhlásek a poměr souhláska : samohláska je 1,45 (tabulka na s. 105). Tyto výzkumy dokumentují Morávkův citlivý přístup k lingvistické problematice, ač není jeho oborem. V této kap. pak postrádáme alespoň zmínku o lingvistice algebraické, podle názvu kapitoly bychom ji právem očekávali. V kap. *Řeč a stroje* autor mimo jiné stručně seznamuje čtenáře s okruhem problémů, které se týkají strojového překladu. Větší část informací o strojovém překladu je v podstatě přejata z *Cest moderní jazykovědy*.³

Z á v ě r e m můžeme říci, že čtivá Morávkova knížka v mnohém rozšíří obzor čtenářů a prospěje i lingvistům tím, že je uvádí do problematiky sousedních oborů, zvláště pak vlastního autorova oboru — fyziologie řeči. Při tak velké šíři problémů se autor nemohl věnovat detailnějšímu studiu a nepřekvapí nás některé drobné nepřesnosti, zejména terminologické (např. užívání termínu *řeč*,

a to i ve významu „jazyk“, nebo užívání termínu *foném* místo *hláska* apod.). Práce je bohatě vybavena bibliografií ze všech uvedených vědních oborů, zvláště odkazy na literaturu neurofyziologickou a lingvistickou.

Iva Nebeská

NOVÁ PERIODICKÁ PUBLIKACE PRO MEDIEVISTIKU

V r. 1969 začala vycházet péčí Historického ústavu ČSAV v Praze *Mediaevalia bohémica*. Podle plánu vydavatelů mají být ročně publikovány dva svazky o 500 stranách s kratšími samostatnými studiemi, recenzemi, anotacemi, zprávami o symposiích, přednáškách ap. z oblasti všech věd zabývajících se středověkem. Zatím vyšel první svazek o 233 stranách s příspěvky v jazyce anglickém, francouzském a německém a s latinskou předmluvou. Širokému zaměření publikace odpovídá složení redakční rady, v níž jsou zastoupeni odborníci pro historii, právní historii, pomocné vědy historické, literaturu, lingvistiku, teologii, filosofii, textologii, dějiny umění atd., odpovědným redaktorem je F. Šmahel. Publikace si klade za cíl obsáhnout pracovní pole oborů bohemistických i obecné historie, v anotacích je však věnována pozornost i pracím slovanským.

Lingvistická tematika zaujímá v prvním svazku poměrně dost místa. Jazykovědy se týká např. příspěvek F. V. Mareše nově vykládající slovo *zreffenie* v Ostrovské písni, recenze A. Vidmanové zabývající se Schröpferovou studií o Husově Orthographii a původu diakritického systému v pravopise slovanských jazyků. Některé příspěvky přinášejí nové informace o rukopisech (J. Kadlec, P. Spunar aj.). Lingvistická problematika je častá v anotační části publikace (s. 181–224), kde je záslužně registrována ve značné úplnosti medievalistická odborná literatura vycházející u nás i v zahraničí od poč. r. 1968. Je třeba říci, že anotace zahrnují i práce se speciální lingvistickou problematikou (např. články J. Marvana o slovanské kontrakci ve vývoji jazykového systému, J. Talické

² J. Jelínek — J. V. Bečka — M. Těšitelová, *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*, Praha 1961.

³ P. Sgall a kolektiv, *Cesty moderní jazykovědy*, Praha 1964.

18 o rozdílech v sémantické struktuře slov mezi starou a novou češtinou ap.¹

Nedílnou částí Mediaevalií je přiložené Supplementum publikované v samostatném sešitě. Jeho prvé číslo o 75 stranách přináší z pera F. Grause přehled názorů na pozdní středověk jako údobí krize.

Koncepce vydavatelů i její realizace v prvním svazku Mediaevalia bohémica ukazují, že je v zájmu široké obce mediaevalistů všech oborů, aby se toto dobré dílo setkalo s plným zdarem.

Emanuel Michálek

PSYCHOLINGVISTIKA NA PRAŽSKÉ KONFERENCI O PSYCHOLOGII LIDSKÉHO UČENÍ

V rámci mezinárodní konference o psychologii lidského učení v Praze ve dnech 14.—18. července 1969 byla z lingvistického hlediska nejzajímavější sdělení pronesená v sekci „Symbolické a jazykové procesy“. Předsedající této sekce, H. L. Lane (z Michiganu),¹ seznámil v úvodním projevu s hlavními směry výzkumu lidského jazykového chování, při čemž zejména zdůraznil aspekt funkční, strukturní a vývojový. V pronesených sděleních se uplatňoval zřetelně jednak aspekt psychologický (výzkumy, při nichž se užívalo jazykového materiálu, měly objasňovat zákonitosti procesu učení), jednak aspekt jazykový (kategorizace jazykových prostředků z hlediska jejich funkce v jazykovém chování).

K prvním okruhu problematiky náleželo sdělení S. Ertela (z Münsteru). Autor seznámil s výsledky svých pokusů, při nichž ověřoval, zda podmíněný spoj mezi dvěma podněty se vytváří pouze uvědoměle (pokusná osoba by pak musela chápat cíl procesu učení), anebo automaticky. Předkládal dětem různé slabiky bez smyslu; po některých z nich následovaly věty s příjemným obsahem, po jiných s obsahem nepříjemným a po

dalších s indiferentním. Podle obsahu vět připojovaných k prezentovaným slabikám pak děti v další fázi skutečně odlišně hodnotily jednotlivé skupiny oněch slabik, i když nemohly poznat účel pokusu. Tím autor dokládá tvrzení, že asociace se realizuje automaticky, tedy ve shodě s klasickou teorií podmínování. — D. Kovač (z Bratislavy) sledoval autoregulační funkci pocitu jistoty při řešení úkolů verbální povahy při pokusech, při nichž dvacetiletí vysokoškoláci hodnotili stupeň jistoty vlastního řešení předkládaných úkolů, a to podle stupnice „jisté — snad — nejisté“. Ukázalo se, že pocit jistoty o spolehlivosti vlastních odpovědí vzrůstal rychleji než vlastní kladné výkony; pocit jistoty byl také větší při řešení úkolů verbální povahy, které měly v daném jazyce význam. V některých pokusech byla pak zkoumána souvislost růstu pocitu jistoty řešení s některými vlastnostmi osobnosti řešitelů (inteligence, úzkostlivost, sebevědomí). — Vlastní problematikou užívání jazyka se zabýval H. H. Clark (z Pittsburghu), a to v referátu o *reprodukcí slyšených vět*. Podle něho pokusné osoby jsou schopny si zapamatovat spíše takové mluvnické tvary, které vyjadřují jisté sémanticky distinktivní rysy než tvary, jež zvláštní platnost z hlediska obsahově sdělovacího nemají. Např. užití různých slovesných tvarů v angličtině při vyjadřování různého času slovesného děje a na druhé straně užití těchto tvarů jen podle mluvnických pravidel daných systémem jazyka (např. při souslednosti časové), kdy dochází při reprodukci vět k záměně (*has been watching* → *was watching*). Z toho autor vyvozuje, že si člověk pamatuje větu nikoli na základě jejích rysů mluvnických, popř. lexikálních, ale podle jejího sémantického obsahu. Při reprodukci věty proto jednotlivec znovu jazykově kóduje věcnou informaci, kterou přijal z poslechu věty. Toto pojetí je blízké některým směrům v sovětské psycholingvistice, usilujícím o postižení vnitřních věcně obsahových východisek řeči (otázky tzv. vnitřní řeči; A. N. Leontjev a A. R. Lurija) a o zjištění analogie mezi modelem ja-

¹ Marvanova stat souvisí ovšem s jazykovou problematikou mediaevální jen vzdáleně.

¹ V Praze měl H. L. Lane přednášku už v květnu 1968, srov. Jazykovědné aktuality 1969, č. 1, s. 4.